СВОБОДА — SVOBODA

УКРАЇНСЬКИЙ ДНЕВНИК — UKRAINIAN DAILY

УРЯДОВИЙ ОРГАН ЗАПОМОГОВОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ АМЕРИКИ.

OFFICIAL ORGAN OF THE UKRAINIAN NATIONAL ASSOCIATION, Inc.

ТРИ ЦЕНТИ. РІК XXXII. Ч. 219. Джерзи Сіті, Н. Дж., пятниця, 19. вересня, 1924. VOL. XXXII. No. 219. Jersey City, N. J., Friday, September 19, 1924. THREE CENTS

Ла Фолет звязує Кулиджа з нафтовими скандалами.

ВАШИНҐТОН, 17. вересня. — Заряд виборчої кампанії сенатора Ла Фолета видав аґітаційну книжочку, в котрій лучиться імя президента Кулиджа з нафтовими скандалами.

„Начальником", про котрого часто згадується в телеграмах видавця вашинґтонської ґазети „Повст"-а, мавби, після слів Ла Фолета, бути самий президент Кулидж.

Та сама книжочка закидає кабінетови міністрів Кулиджа зо надужить урядової власти та називає адміністрацію Кулиджа орґією корупції (перекупства). Книжочка нападає також на адміністрацію Вилсона, головно за абсолютистичної практики ґенерального прокуратора Палмера.

ДЕЙВИС КРИТИКУЄ УРЯД.

ДЕ МОЙН, Айова, 17. вересня. — Демократичний кандидат Дейвис виголосив тут передвиборчу промову, в котрій критикував остро теперішний уряд за його тарифову та податкову політику. Він закидав, що теперішна тарифа помагає кільком богачам коштом широких мас населення та що републиканський уряд позичив всі добрі податкові проекти від від демократів. Він заявився виразно за приступленнем до Ліґи Народів.

РЕПУБЛИКАНЦІ ВЖЕ ПРИЗНАЮТЬ СИЛУ ЛА ФОЛЕТА.

ВАШИНҐТОН, 17. вересня. — Заряд виборчої кампанії Кулиджа вже добачує небезпеку в кандидатурі сенатора Ла Фолета та приказав своїм місцевим аґітаторам звернути всю силу проти нього. Місцева орґанізація в Ню Йорку вже й почала спеціяльні курси для поборювання Ла Фолета.

Заряд републиканської партії заперечує, буцімто Кулидж відкликав Вилбера з Каліфорнії тому, що він там шкодив йому; Кулидж каже, що він мусить нарадитися з ним в справі фльоти.

БОРОТЬБА ПРОТИ КЛЕНА.

БОФАЛО, Ню Йорк, 17. вересня. — Державний прокуратор заявив, що він буде побиватися за те, щоби почати процес проти Ку-Клакс-Клена за нарушенне стейтового закона Вокера, котрий приказує всім потайним орґанізаціям подати урядови спис всіх своїх членів.

САНТЕ ФІ, Ню Мексико, 17. вересня. — Стейтова демократична конвенція приняла в своїй виборчій плятформі точку, в якій осуджує орґанізацію Ку-Клакс-Клен; резолюцію заявляє, що сю орґанізацію мусить осуджувати кождий, хто вірить в американські ідеали.

ЮНІЯ ЗА ПИВОМ.

АТЛЕНТИК СИТІ, Ню Йорк, 17. вересня. — Конвенція юнії пломберів ухвалила резолюцію, в якій домагається від конґресудозволу на виріб та торговлю пивом і легкими винами.

ЮНІЯ МАШИНІСТІВ ЗА ЛА ФОЛЕТОМ.

ДІТРОЙТ, Мишиґен, 17. вересня. — Збори юнії машиністів постановили попирати президіяльну кандидатуру сенатора Ла Фолета. Конвенція висказує надію, що кампанія положить основи під постійну політичну партію.

ПРОТИ ОБТИНАННЯ РОБІТНИЧОЇ ЗАПЛАТИ.

НЮ ЙОРК, 17. вересня. — Тут відбулися збори урядників юнії робітників ткалняного для придумання способу запобіження обнижуванню робітничої заплати фабрикантами.

Збори рішили не викликати страйку, але поглубити робітничу орґанізацію серед робітників сього промислу.

ВИБУХ У ФАБРИЦІ.

ФИШКИЛ, Ню Йорк, 17. вересня. — В місцевій фабриці штучних огнів наступив вибух штучних огнів. Вибух був такий сильний, що вивалив стіну фабрики та викинув туди одного з робітників на 300 стіп на город. Куски дерева, розбитого вибухом, пробило його тіло в кількох місцях. Кромі сього вибух покалічив двох других робітників.

НАСЛІДКИ ПРОЦЕСУ ПРОТИ МОЛОДИХ МІЛІОНЕРІВ-УБИЙНИКІВ.

ШИКАҐО, Илинойс, 17. вересня. — Оборонці Вілієма Далтона, молодого хлопця, що ставав тут на суді обжалований за крадіж вартісних паперів на три чверти міліона долярів від одного місцевого банку, покликувалися на вирок у справі Ловба й Ліополда та домагалися легкого виміру кари для підсудимого. Присяжні судді звільнили обжалованого від вини й кари.

Тут також другий злочинець думає оперти свою прозьбу о помилування на вирок у справі Ловба й Ліополда. Є ним молодий убийник Ґрент, котрого страчення має відбутися дня 17. жовтня. Богато місцевих орґанізацій заявляється за помилуваннем Ґрента.

Зате в місті Болтимори вижидають смерти два молоді хлопці, які обрабували й вбили одного золотника. Суд відкинув їх відклик о помилуванне, опертий на їх молодечий вік.

НЕМА НАДІЇ НА ВРАТОВАННЯ ЗАСИПАНИХ МАЙНЕРІВ.

КЕМЕРЕР, Вайоминґ, 17. вересня. — Ратункова акція для добуття майнерів, засипаних вибухом ґазу в копальні вугля, поступає скоро вперед, але ніхто не має надії, щоби з копальні добуто кого живцем.

Досі добуто звідти 35 тіл. Після обрахунку компанії там остає ще 18 майнерів, але майнери кажуть, що там може бути ще більше, як каже компанійний заряд.

БЛИЗЬКО МІЛІОНА ШКІЛЬНИХ ДІТИЙ В ОДНІМ МІСТІ.

В народних школах міста Ню Йорку записалося сього року 979.462 дітий. Є се о 21.086 дітий більше, як було минувшого року.

САМОВБИЙСТВО ВЕТЕРАНА ВЛОМНИКА.

Нюйорська поліція переловила на рабунку в однім домі ветерана великої війни. Коли вломник побачив, що нікуда йому втікати, він вистрілив собі в голову та вбився на місци.

ПОДОРОЖ ДОВКОЛА СВІТА.

Омаган, Небраска, 17. вересня. —Американські летуни що летять довкола землі, приїхали сюди з Шикаґо і збираються виїхати завтра у дальшу дорогу до міста Ст. Джозефа, в Стейті Месурі.

ВЕЛИТЕНСЬКИЙ ЗЇЗД СПІВАКІВ У ГАНОВЕРІ

На 9-ий зїзд співаків приїхало до Гановеру 40.000 співаків. Хор, який співав на святі відкриття зїзду складався з 10.000 осіб під диріґентурою проф. Вольґемута Похід співаків улицями тривав 4 годині.

ЗВІРІ.

Вольф Бух, власник склепику при ул Кор. Ядвиги у Львові знадив до себе двоє малолітних дівчат і знасилував їх. Гнат Мільчко в Бібрці кросенського повіту знасилував 12-літну Олександру Солкотівну, почім її задусив, а трупа затягнув в лісну гущавину. Лев Мацек в Познаню, викинув свою 18-літну наречену Софію Рреґерівну через вікно. Тяжко покалічену перевезено до шпиталю.

ТАКОЖ РЕКОРД.

Сучасна Польща від хвилі свойого, з ласки союзників повстання, мала уже десять урядів, чим мабуть осягнула світовий рекорд. Натомісць внутрішний рекорд короткотрівалости здобув кабінет Дашинського, який володів усього... три дні.

ЯГЕЛЛО НА ЗАМАРСТИНОВІ.

Самі польські часописи доносять, що команданти львівських постерунків в Замарстинові і Голоску великім є безнастанно пяні, рідко коли урядують пересиджуючи постійно по шинках. Те саме роблять і некомандуючі поліціянти. Дня 20. ц. м. приловив напримір один санітарний жовнір на улиці „Львовскіх дзеці" одного з польських поліцаїв Ягелла в хвилі, коли цей хотів знасилувати 16-літну Аделю С. Обурений в перепинюванню „урядуванню" Ягелло пірвав багнет а відтак за револьвер, яким міг був наробити багато лиха, тим більше, що був пяний, як би не люде, що збіглися і відвели поліцая на постерунок...

ПІЛСУДСКІ В СИНАҐОЗІ.

Вшехпольські ґазети рвуть собі волося з голови, бо Пілсудскі, який недавно був в острозі на Волині відвідав тамошню синаґогу і поцілував у руку рабіна, який йому уділив благословеньства. Одна з ґазет пише: „Пілсудскі евангелик, і масон, вступав до наших святинь тільки з мусу, а до біжниці ходив і годинами пересиджував з власної для Ізраїля любови".

ХОЧУТЬ ЗВОРОТУ НІМЕЦЬКИХ КОЛЬОНІЙ

Берлін, 17. вересня. — Нині отворено ту Конґрес Німецької Кольоніяльної Ліґи.

На конґресі зібралося богато німецької аристократії, високих кольоніяльних урядників, офіцирів фльоти та армії. Збори отворив князь Вестарш, що був колись пруським міністром для кольоній. Він домагався звороту кольоній Німеччині. Багато других бесідників підносило потребу розпочаття межидержавних заходів в сьому напрямі.

ПОЛІЦІЯ ЗАМИКАЄ КАНЦЕЛЯРІЮ ЛЮДЕНДОРФА.

Берлін, 17. вересня. — Німецький уряд приказав замкнути уряд ґенерала Людендорфа в Монахові та арештувати богато його прихильників. Уряд каже, що він попав на докази, що ґенерал приготовляє новий замах на републику.

АРЕШТ УБИЙНИКА ВОРОВСЬКОГО.

Фенева, Швайцарія, 17. вересня. — Поліція арештувала нині в ночи Маврикія Конраді, котрий свого часу убив був большевицького комісаря Воровського, а поставлений на суд був звільнений. Конраді добув тепер револьвера та відгрожувався, що буде стріляти до дівчат, що танцювали в реставрації. Револьвер був набитий. Арештований довго опирався поліції, котра догадується, що він мусів бути під впливом якогось побуджуючого средства.

ЧУМА В АСТРАХАНСЬКІЙ ҐУБЕРНІЇ.

Російські часописи доносять що в астраханській ґубернії від 15. липня до 10. серпня зареєстровано 823 випадки чуми, з чого, 698 смертельних. Цілу ґубернію поділено на санітарні округи, поміж якими заведено кварантанну.

НАПАД БАНДИТІВ НА ОДЕСЬКИЙ ПОЇЗД.

Англійські часописи доносять з Одеси, що невідомі бандити спричинили вискочення зі шин поїзду Одеса—Москва. В поїзді знялася пожежа. Багато осіб з причини попарення попомерло, богато віднесло рани.

ЗА УКРАЇНСЬКИЙ ГЕРБ.

Є в Корці на Волині хлопець самоука маляр. Одного разу забаглось йому нарисувати наш український тризуб. Булоб нічого, колиб не побачило цього страшного знаку поліція. Хлопця заарештували і почали „навчати", мабуть, що треба рисувати. Питався хлопець — за віщо? — ще більше „навчали". Нарешті випустили, а знакомі почали хлопця жалувати. „Нічого жаліти — казав хлопець — це добре, що так навчають, бо певне не я перший ні останній, то може кого і наведуть на дорогу і розум".

ВПЛИВ МАРСА НА ПОГОДУ.

Стан погоди, який переживаємо, приписують астрольоґи... Марсови. Вони то заповідають на вересень цілий ряд атмосферичних забурень, з яких найсильнійші припадають на день 13. і 29. вересня. З початком місяця має бути погода нестійна, дощева; температура понизиться і щойно коло 12. вересня настане тепло. На 13. вересня заповідають астрольоґи бурю. Погода наступить щойно 15. вересня і триватиме до 21., почім температура знову спаде і пічнуться дощі та вітри. Кінець місяця буде нормальний.

ПАМЯТНИК КАРЛА МАРКСА У МОСКВІ.

Рада народніх комісарів признала комісаріятови просвіти 26 тисяч золотих рублів для приготовних робіт для збудовання памятника Карлови Марксови у Москві.

Ліґа Народів знова запрошує Злучені Держави.

ЖЕНЕВА, 17. вересня. — Субкомісія Ліґи Народів для розорування приняла одноголосно резолюцію, в котрій просить повні збори Ліґи, щоби вони віднеслися до Злучених Держав та просили американський уряд взяти участь у нарадах, що мають виробити остаточний плян розорування.

На зборах субкомісії йшли довгі дебати над справою державних союзів серед малих держав, належачих до Ліґи Народів. Французькі делеґати побивалися, щоби такі союзи були дозволені.

ЗА МАЛА ДЕРЖАВА, ЩОБИ СТАТИ ЧЛЕНОМ ЛІҐИ НАРОДІВ.

ЖЕНЕВА, 17. вересня. — Князівство Монако внесло до Ліґи Народів прозьбу о принятте в члени, але зараз її відкликано, довідавшися, що Ліґа Народів відкине прозьбу на тій основі, що Монако за мала держава, щоби стати членом Ліґи Народів.

(Монако лежить над Середземним Морем, у полудневосхідній части Франції. Воно має всего 9 квадратових миль території. Ним править князь, котрий до 1911 року був абсолютним монархом, а від того року став конституційним).

МОСКВА ГНІВАЄТЬСЯ НА ЛІҐУ НАРОДІВ.

МОСКВА, 17. вересня. — Большевицькі ґазети лають Ліґу Народів за її вмішуванне в грузинське повстанне. Вони звертаються головно проти Анґлії, котрій закидують нарушенне недавно заключеного договору. На їх думку, грузинська справа се внутрішна справа Росії, до якої чужі держави не мають права мішатися.

БЕЗРОБІТТЯ В НІМЕЧЧИНІ.

БЕРЛІН, 17. вересня. — Після урядових обчислень, тепер є в Німеччині коло міліона безробітних, з якого числа коло 540,000 які побирає від уряду свої безробітні паї.

Уряд покладає надію на успіх пляну Доса, що він принесе поправу в промислі.

КОНЕЦЬ ВЕЛИКОГО ВІДЕНСЬКОГО СТРАЙКУ.

ВІДЕНЬ, 17. вересня. — Металеві робітники Відня й околиці, що вийшли були в числі 100,000 на страйк за підвишку робітничої заплати, приняли нині від підприємців новий контракт, котрий їм дає 10 до 20 процентів підвишки, та вернули до роботи.

До побіди помогли їм електричні робітники, які в самий час переговорів замкнули електрику та не дали світла капіталістичним ґазетам та дорогим реставраціям.

ЗЕМЛЕТРУС У ВІРМЕНІЇ.

КОНСТАНТИНОПОЛЬ, 17. вересня. — В суботу минувшого тижня навістив великий землетрус цілу майже Вірменію. Він знищив 102 оселі та вбив богато людий. На ратунок населенню пішов Червоний Хрест.

ЕСПАНІЯ ВЖЕ МАЄ ДОСИТЬ ВІЙНИ В АФРИЦІ.

ТАНЖЕР, Африка, 17. вересня. — Еспанський диктатор робить заходи, щоби навязати мирові переговори зі збунтованими проти еспанського правління Маврами. Ходять чутки, що Еспанія не булаб і від того, щоби віддати Маврам великі простори своїх посілостий в Африці.

РОЗБИТТЯ КОРАБЛЯ.

КВІНСТАВН, Ірляндія, 17. вересня. — Британський торговельний паровий корабель Ейже, що виплив дня 31. серпня з Ню Орлінсу в Америці до Ліверпулю, в Анґлії, наїхав серед густої мраки на підводні скали недалеко від Ґелі Ґед, на полудневім побережу Ірляндії.

Британський воєнний корабель Сівулф виратував усю залогу розбитого корабля та 6 пасажирів. Один зі залоги помер на кораблі наслідком ран, віднесених підчас катастрофи. Сей була одинока жертва катастрофи.

Корабель мав 5,614 тон містоти. Його спущено на воду в 1898році.

ПІРАТ ДВАЙЦЯТОГО СТОЛІТТЯ.

ПАРИЖ, 17. вересня. — Тут арештовано нині капітана Джерома Макса Пфафа, родом з Німеччини, але натуралізованого американського горожанина, котрому закидують рабунки на морю.

Одним з його подвигів був напад на французький корабель Мільгавз. Дня 24. червня сього року, коли сей корабель плив здовж побережа стейту Ню Джерзі, на поклад його увійшов Пфаф у товаристві шістьох моряків, щоби купити від капітана вин та других напитків. Ледво купець з товаришами зайшли до кабіни капітана, щоби обговорити подробиці купна, коли на корабель вдерлося 20 других моряків. Вони сейчас напали на залогу корабля, розоружили її, викинули їх зброю в море, а опісля під командою капітана винесли з корабля всі напитки на свій корабель. Капітана корабля примусили відплисти від берега на повне море та знищили радіові апарати, щоби залога не могла закликати помочи з других кораблів.

Арештований їздив по Европі, і він [illegible] Лондону, коли його стрінули на вулиці чотири моряки з обрабованого корабля та дали арештувати. Він [illegible] казував американські пашпорти, і поліція була його пустила на волю. Коли однак на поліції зявився [illegible] що їхав за ним слідком по Европі, його арештовано [illegible]

„SVOBODA" (LIBERTY)
FOUNDED 1893
Ukrainian newspaper published daily except Sundays and holidays, at 83 Grand Street, Jersey City, N. J.
Owned by the Ukrainian National Association, Inc.

Edited by Editorial Committee.

Entered as Second Class Mail Matter at the Post Office of Jersey City, N. J. on March 30, 1911, under the Act of March 3, 1879.
Acceptance for mailing at special rate of postage provided for in Section 1103 of the Act of October 3, 1917, authorized July 31, 1918.

SUBSCRIPTION RATES: Three cents a copy.		ПЕРЕДПЛАТА: Поодиноке число три центи.	
One year	$ 7.00	На рік	$ 7.00
Six months	$ .75	На пів року	$ 3.75
Three months	$ 2.00	На три місяці	$ 2.00
Foreign and Jersey City Rates:		В Джерзи Сіті і Заграницею:	
One year	$10.00	На рік	$10.00
Six months	$ 5.00	На пів року	$ 5.00
Three months	$ 2.75	На три місяці	$ 2.75

За кожду зміну адреси платиться 10 центів.

За оголошення редакція не відповідає.

З Канади належить висилати гроші лише на т. зв. Foreign Money Order.

Телефон „Свободи": 498 Montgomery. Тел. У. Н. Союза: 1838 Montgomery.

Адреса: "SVOBODA", 83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

ПОДАТОК НА ГОЛОДНИХ

З Москви повідомляють, що „совнарком" (совет народніх комісарів) наложив примусовий податок на всіх „російських горожан" для голодних. Всі горожани мають зложити одноразово по 4 до 250 золотих рублів (робітники і селяни мають зложити по 4 рублі, а промисловці і купці по 250).

З того податку, кажуть большевики, сподіваються зібрати $5,000,000.

Чому воно так? Прецінь, якби лише 50,000,000 горожан і горожанок зложило по $2.00, то було-б $100,000,000! А деж 95 міліонів долярів? Чи „горожани" не виконують наказів „совнаркома" на 95%, а виконують лиш на 5 , чи може їх фінансова спроможність не пересягає 5% фінансових калькуляцій фінансістів з Кремлю?

Певна річ, що одно і друге правдиве. Бо нарід в „Росії" і дуже зубожів і цілком збайдужнів до влади большевицької.

Большевики се показують одною малою телеграмою, а не повинні сього робити, хотяйби задля ратовання большевицького гонору заграницею і задля піддержання обдурювання порожних голов.

Щодо голодних, то вони одною рукою з Кремлю дістануть $5,000,000, а другою рукою відтам буде їм тасама сума віднята. Вони се знають з досвіду.

МЕКДАНЕЛДІВ АВТОМОБІЛ

Англійські ґазети принесли таку вістку:

Шотляндський фабрикант-міліонер Александер Ґрент одержав недавно титул барона. Рівночасно він подарував премієрови Великої Британії автомобіль і 30,000 фунтів стерлінґів.

Вийшов скандал і преса стала шукати його коріня.

Мекданелд пояснив, що Ґрент одержав баронство яко признанне за його дар на бібліотеку в сумі пів міліона фунтів стерлінґів, а він одержав від нього автомобіл і 30,000 фунтів стерлинґів в шерах компанії яко особистий дарунок. Сей дарунок, каже Мекданелд, він міг приняти від Ґрента, бо він його шкільний товариш і давній щирий приятель. Оба вони, каже премієр, були бідні, та один доробився міліонів, а другий добився найвисшого становища в краю. Колиж сей дав йому дар, так се їх обох особиста справа.

Сер Александер Ґрент підтвердив заяву Мекданелда, додаючи від себе, що він подарував йому автомобіл на те, щоб він на старість і яко премієр не їздив собвеями, тим паче, що він хорий. Кромі того дав йому шерів на 30,000 фунтів стерлінґів, щоби він міг з дивіденди удержувати автомобіл до смерти, а по смерти шери мають перейти на власність сина Ґрента. Сього не зробив, каже Ґрент, нарід, то він мусів зробити, а нарід за се повинен йому бути вдячний.

По людському нічого злого в сьому не було би. Бо що-ж, дійсно старий хорий чоловік, важко працює, а бідний, гроший на автомобіл не має і держава не дає, так що-ж злого, коли приняв у дарі від приятеля?!!

Але з уваги на його становище яко премієра з рамени ґрупи соціялістичної, що боролась за засади і добилась тою боротьбою власти, таке „людське розумованне" не оправдує того дарунку.

Мекданелд не повинен був приняти дарунку від міліонера яко соціялістичний премієр, тим паче від того, котрому заходився о баронство, за яке загалом не повинен був побиватись.

Старий Мекданелд, заслужений соціялістичний діяч і писменник, чоловік чесний і чистих рук і тому бідний, на старість помилився, як то звичайно буває з людьми, що дібються власти.

Але не меньше провинився і його „щирий друг та приятель" Ґрент.

Як він такий щирий приятель Мекданелда, так чому він не дав йому автомобіля ще перед баронством і поки Мекданелд ще не був премієром? Або коли давав йому яко премієрови, чому не заявив того відразу прилюдно, що йому ходить о се, аби старий і хорий премієр не їздив собвеями і тому дав йому автомобіл і гроші на удержанне автомобіля аж до смерти приятеля?

Він дав нишком-тишком, а так, що всякий міг видістати тайну. Такий то дар від міліонера, хотяй і „великого приятеля".

Мекданелд, щоб поспекатись критики, повинен віддати „великому приятелеви" автомобіл і шери і ходити далі пішки. Пішки безпечнійше ходити політичною дорогою, для сих, що боротьбою проти власників дорогих автомобілів добилися власти народньої.

Др. Евген Левицький.

УКРАЇНА ПІСЛЯ ВІЙНИ.

1)

ВСТУП.

З рішенням Ради Амбасадорів в Парижі з дня 4. марта ц. р. в справі східних границь в Польщі завершився один період нашої історії — **перший період боротьби українського народу після великої світової війни за свою державність.**

Як що взяти успіхи загалом инших досі поневолених европейських народів, то — хоч це як прикро сказати — цей наш перший період визвольної нашої боротьби скінчився неудачею.

Державної самостійности ми покищо нігде не осягнули ні на Великій Україні, ні на цих областях, які в часі війни були під владою австро-угорської монархії, тобто, в Галичині, Буковиніта Україні Прикарпатській.

Поправилося наше політичне положення тільки, хоч більше на разі формально на Великій Україні — в Галичині та Буковині воно стало навіть гірше, як було перед цим. Характерно: саме на областях, в яких із усіх українських земель наш елемент осягнув на разі найвисшу ступінь національної свідомости.

У білянсі втрат треба зазначити ще й втрату, яку понесла Велика Україна наслідком захвату Польщею Волині, Холмщини, Підляша та Підлісся. санкціонував „мировий" договір в Ризі а відтак і Рада Амбасадорів великодержав Антанти Одначе ця втрата є тільки релятивною, бо як раз хотіла судьба що ці области зійдуться тепер в купі із Галичиною та вказуючи разом 8 міліонів українського елементу, будуть **знаменитою авангардою** Соборної України, тоді, коли настане для ураїнського народу в його цілому пора рішаючої боротьби за державну незалежність та за зединеннне усіх українських земель в одній всеукраїнській державі.

Роля цих земель, як авангарди на західному фронті України вже навіть і розпочалася.

Коли ось так завершили ми один перріод нашої післявоенної історії, то пора теж застановитися над **причинами нашої хвилевої та релятивної неудачі.** Кажу хвилевої, та релятивної, бо розуму.. що попри неудачі були за нами — і є — безсумнівні та великі успіхи. Ці успіхи в першу чергу незвичайно швидкий зріст **національної свідомости в масах** українського народу на цілій його теріторії — а відтак підйом українства, **яко нації на міжнародній арені.** Оціх успіхів у нас нікому не обнижувати, ні легковажити не вільно, бо як раз ці успіхи і є найважнійшою та найпевнійшою запорукою, що наша невдача тільки хвилева та що (кажучи з поетом) нема вже сили, якаб згасила „розвидняючийся день остаточного визволення українського народу із ярма.

Не забуваймо, що ще до недавна була на широкому світі люде, які заперечували істнуванне українства, як нації, навіть такі, що й признавали, що такий нарід істнує, але не в змислі державнім, а як одна галузь великого государственного народу. А нині вже тільки хиба якийсь запоморочений сліпотою шовініст із табору наших ворогів мігби повтаряти ще цього роду теревені, про українство, бо на широкому світі від часу великої війни та від часу наших самостійницьких змагань всім стало ясно, що український народ в новочасному державному значінню справді істнує, а коли денебудь і підноситєя еще критика, то вона відноситься тільки до часу, коли український нарід настільки доспіє, щоби при сприятливих внішних обставинах скласти вкінці свою українську самостійну державу.

Зближаюся до кінця моїх вступних виводів. Коли ми не вспіли ще збудувати свою самостійну державу, а хочемо момент цей приспішити та успіх обезпечити, то мусимо почати з цього, щоб холодно та обективно розглянути та зрозуміти, чому наші дотеперішні змаганя та зусилля не мали тривкого успіху. Мусимо знати та засвоїти собі добре в нашому умі причини наших неудач. Бо із похибок наших учимося а історія власного народу в порівнанню до історії инших народів, що вспіли перейти вже Рубікон та осягли остаточно державну самостійність, повинна бути і для нас дороговказом для нашої дальшої діяльности.

Отже я і поклав собі за завданне розглянути в цій розвідці причини неудач в наших змаганнях до складення своеї української держави в використанні обставин після послідної великої світової війни. При цьому хочу поступати зовсім обективно, без наміру, якої небудь особистої критики чи догани, бо це і не відповідалоби ані вазі справи, ані ціли, яку я цею розвідкою хочу осягнути. мій метод має бути методом **діяґноста-лікаря,** а не полемізуючого критика, бо тільки правильно та обективно поставлений діяґноз може вести до усунення хиб та уздоровлення.

Мою розвідку ділю на дві части — в першій з них буду говорити про **Велику Україну,** в другій про **Галичину.**

А. ВЕЛИКА УКРАЇНА.

I.

На зарані своеї державности.

Облетіли кайдани із тіла поневоленого українського народу із вибухом російської революції.

День 12. березня 1917 року останеться на все днем поворотним в історії українського народа.

Вже дня, 19. березня — отже в тиждень після вибуху революції в Петербурзі — відбувається величава народня маніфестація в Києві, а в слід за оцею маніфестацією ідуть у приспішеному темпі 4. до 8. квітня великий „Всеукраїнський Національний Конґрес" та на днях 5. до8. мая не менш величавий перший Військовий зїзд.

Український нарід так довго мучений та давлений, наче боявся, щоб отся весна в його життя не проминула для нього безслідно, та спішивсь, щоб як змога швидше забрати голос та стапути на ноги.

Хтож був орґанізатором та який характер мали отсі перші виступи пробудженої України?

На чолі народнього движення в цей мент стояло „Товариство українських поступовців", в якому були згортуванні усі тодішні керманичі українських національних змагань без огляду на партії. було це товариство **суто національне, всеукраїнське** — і таким були в цю пору, в цю першу хвилю української пореволюційної історії всі тодішні українські виступи та маніфестації.

Всеукраїнський національний Конґрес виставляє теж першу **національно-політичну програму,** яку на цей час едино можливо та доцільну — **теріторіяльної автономії** для України та сфедерованій на цій же основі **Росії.**

Такуж програму виставляють перший та другий військові зїзди, — другий з постановою, що автономію України належить здобувати **„власними силами.**

Не було нічого красшого та більше піднімаючого духа в оцей перший період української весни, на зарані боротьби за свою державність, як отсі військові зїзди нашої, нашим мілітарним духом овіяної національної сили. Вже на першому зїзді являеться 700 депутатів від майже міліонової армії 900.000 вояків, а на другому аж 2308 депутатів від міліон люда. Яка сила тай скільки надій — здавалобся кожному: оправданих на красшу національну будучність!

Вслід за всмі оцим твориться **„Українська Центральна Рада",** в перший завязок українського національного парляменту, чи то „Краевого Сойму" — як тоді обережно називалося — та з лона цієїж ради **„Ґенеральний Секретаріят",** перший завязок свого українського правительства.

Так Центральна Рада, як і Ґенеральний Секретаріят творилися із представників усіх тодішних українських партій, тоб то на всеукраїнській, чисто національній основі.

В склад Центральної влади входили: представники від губерній та міст (разом 100 членів), представники від київських українських орґанізації від центральних кооперативних союзів, від центральних управ політичних партій та инших установ у загальному числі 50 членів, так що Центральна Рада числила в повному її складі в тодішний мент 150 членів, з перевагою заступництва від загалу населення української теріторії.

Непартійним, а всенаціональним на компромісі усіх тодішних українських партій опертий був теж перший, Центральною Радою, покликаний до життя Ґенеральний Секретаріят!

Та в усій акції задля осягнення державних прав для України вибився в цю многоважну пору військовий елемент, а в першу чергу ці, що стояли на його чолі!

Звідси виходять многоважні рішення в справі українській тай і відсілля іде у многих переважних на цей час справах перша ініціятива.

Твориться самочинно **„Перший український полк гетьмана Богдана Хмельницького"** у Києві на 3000 мужви та вимушуе у тодішної команди південно російського фронту його признанне.

За цим іде домаганне виділення із армії названого фронту із спільних мішаних полків вояків Українців, видим із цілю дати цим робом почин до **утворення окремої української національної армії,** а хоч ця справа затягаеться, то однак в решті решт удаеться вимусити деякі важні обіцянки в цій справі у російської команди, заполоханої дезерцією то її дальшою погрозою.

За почином та ініціятивою тихже військових українських кол твориться в лоні Центральної Ради окрема Військова комісія при співучасти місцевої військової орґанізації.

Так заповідало тоді все під могутнім окликом національного обеднання та національних змагань, що стане по боці Центральної Ради своя національним духом овіяна армія. Як найпевнійша запорука осягнення державно-національного ідеалу.

Для характеристики поглядів, якими руководилися духові керманичі тодішної військової акції варто подати ось яку резолюцію винесену Першим військовим Конґресом: „Зїзд вважае вказаним висказати Ц. Р. велику подяку за її старання та заняття в історичний момент обеднати сили українського народу, підняти його національну та політичну свідомість та зорганізувати його національну волю".

Щож дальше діеться?

Центральна Рада висилае делегатів до Временного Правительства*) у Петербурзі з домаганнем дати окремого комісаря для України, утворити окремий краевий Сойм тзв. Краеву Раду та перевести українізацію війська.

Правительство Киренський, Мілюков відмовляеться сповнити оці домагання, заслонюючися тим, що оці домагання можуть бути сповнені тільки будучими Всеросійськими установчими Зборами, тобто, що воно не е компетентне вирішувати цього роду питання конституційного ладу. Що більше: цеж правительство забороняе рівночасно відбуття другого українського військового Зїзду у Києві

Помимо цеї заборони відбуваеться таки Військовий Зїзд у Києві на днях 19—24. червня та взиває Центральну Раду не звертатися більше до російського уряду а приступити негайно до орґанізації краю, цеб то до фактичного переведення життя підвалин для автономії України.

Безпосередно перед військовим зїздом відбувся теж „Перший Всеукраїнський Селянський зїзд з відпоручників від селянських спілок — волостних та їх комітетів повітових та ґуберніяльних, в якому взиваеться Центральну Раду та всі автономні орґанізації України перевести негайно на усій теріторії українізацію орґанів самоуправи, виготовити статут автономії України на основах сфедерованої Росії та перевести в діло усе потрібне задля обґрунтовання автономного ладу.

Вислідом усіх цих постанов обох зїздів був **І. Універсал Центральної Ради** до „Українського Народу на Україні та поза Україною сущого" з дня 24. червня (10. червня по старому стилю) 1917 р., в якому Україна проголошуеться, як автономна одиниця, та в якому взиваеться ввесь нарід до здобуваня цеї автономії **власними силами.** А підготовчу роботу мав перевести сам край, усуваючи з адміністрації одиниці українству неприхильні, та Центральна Рада, що покликувала задля згаданої цілі до житя відомий вже „Ґенеральний Секретаріят".

Як бачимо із цього короткого перегляду подій та постанов усі перші заходи воскресаючої України посувалися виключно по площі державно-національних змагань та були для нації, що саме і перш за все мала збудувати власну хату, одиноко правильні та доцільні.

Дальші етапи будування автономної України ішли вже скорим темпом в перед, як і скорим темпом ішло тоді усе політичне життя на теріторіях бувшої царської імперії.

На Временне Правительство — і так загрожене і з права і з ліва — не остали без впливу масові рішення українських Зїздів, а ще більше постанови оглядатися тільки „на власні сили", цебто лишити петроградський уряд поза скобками. Особливож тому, що сего рода постанови могли мати теж лихий вплив на армію на південному фронті, річ о яку Правительство Керенського, що після пересправ із „союзниками" збирався до нової офензиви, головно розходилося.

..Серед ось таких настроїв та передеспозицій прийшло вкінці у Києві до згоди між Центральною Раду а висланцями Временного Правительства: міністрами Церетелі та Терещенком що до тимчасової автономії України в рамцях Росії — якої послідне вирішення застережено таки „Учредительному Собранію", значить будучій всеросійській конституанті. А зреалізовано відтак цю угоду вирішенням Ради міністрів з дня 16. липня 1917 та **„II. Універсалом Центральної Ради"** з дня 17. липня 1917, після яких доповнена Центральна Рада призналася „Краевим Соймом", а Ґенеральний Секретаріят краевим правительством України під верхною владою усієї Росії.

(Дальше буде).

*) „Временне" воно називалося тому, що клало собі за завданне вести державні справи тільки так довго, поки всеросійські „Установчі Збори" не уложать конституції для нової демократично-конституційної Росії.

Др. ЕВГЕН ЛЕВИЦЬКИЙ, відомий український політик з Галичини, один з основників національно-демократичної (тепер трудової) партії, був давнійше редактором „Діла", львівської „Свободи", відтак довгі літа послом до парляменту у Відні, а в останньому часі був послом правительства Петрушевича в Празі. Тепер він веде адвокатську канцелярію у Відні.

ТРЕТИЙ КОНҐРЕС ОБЄДНАННЯ

На підставі § 20. статута Обеднання як і ухвали Головного Уряду з дня 26. серпня ц. р. подається до загального відома, що Третий Конґрес Обеднання Українських Орґанізацій в Америці відбудеться дня 28. жовтня 1924 р. в Филаделфії, Па., в гали амер.-укр. горожан при Норт Френклин Стр., ч. 847.

Конґрес начнеться точно о год. 9. рано і буде тревати оден день.

ПРОГРАМА КОНҐРЕСУ:

1. Отворенне Конґресу.
2. Звіт уступаючого уряду.
3. Дискусія.
4. Зміна статута.
5. Реферати:
   а) Політичне положенне українських земель.
   б) Які обовязки тяжать на американських Українцях в змаганнях українського народа до добуття державної независимости.
   в) Про реорґанізацію української школи в Америці.
6. Ухваленне резолюцій.
7. Уділене абсолюторії уступаючому Урядови.
8. Вибір нового Уряду.
9. Біжучі справи:
   а) Справа дому Народного Комітету в Ню Йорку.
   б) Запити і внесеня.

Статут Обеднання підписали: Український Народний Союз, Провидіне, Січова Орґанізація, Ліґа Горожан, Ліґа Ветеранів, Народна Поміч, Згода Брацтв та декілька менших самостійних товариств. Всі відділи згаданих орґанізацій, оскільки складали, або зложать жертви на визвольну боротьбу (як народний податок, або з виразним зазначенем на певну ціль в краю як на Рідну Школу, політичну пропаґанду, боеву акцію і т. п.), мають право вислати делеґата на конґрес.

Кождий делеґат мусить виказатися повновластю свого Товариства.

ЗА ОБЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ОРҐАНІЗАЦІЙ.

О. Володимир Сполітакевич, предс., **Дмитро Штоґрин,** секр.

ІЗЗА ЗАБОРОНИ АЛЬКОГОЛЬНИХ НАПИТКІВ УПАЛО ПРАВИТЕЛЬСТВО.

То приключилося в Норвеґії. Там законом, як і в Америці заборонено пити вино, пиво, горівку і рум. Але населенне не було вдоволене цим законом, тому влада предложила парляментови, щоби уневажнив цей закон. Парлямент не згодився, більшість голосувала проти того правительственного предложення і тому правительство упало.

ЯК ЛЯХИ КАСУЮТЬ УКРАЇНСЬКІ ШКОЛИ В ГАЛИЧИНІ.

Львівське Діло містить отсю допись з Добротвору, повіт Камінка Струмилова:

З давен-давна була в Добротворі школа з українською викладовою мовою. До війни була вона 4-клясовою з шістьма учительськими силами. Від 1. вересня, 1920, знесено 4-клясову українську школу, а зорганізовано дві двоклясові школи: одну з українською, а другу з польською викладовою мовою. В шкільним році 1923/24 до польської школи ходили діти латинників (Поляків тут нема) і Жиди в числі 70; до української школи були обовязані українські діти в числі 310. Польська школа не мала ніякого вивінування і містилася в будинку української школи. Учитель польської школи, який скорше був іменований, заняв шкільне мешкання, город і сад учителя української школи. На скаргу учителя української школи кураторія розділила по соломонівськи: все по половині. Учителеви Поляковм Копровському було таке рішенне дуже невигідне і тому він всіми способами стремів до того, щоби зробити свою позицію вигіднійшою. А що учитель сей є „кресовим дзялачем", тому і все сталось по його волі. Від дня 1. вересня, 1924, кураторія знесла українську школу, а утворила 4-клясову польську школу. Учителів з української школи перенесено на інші посади, а добротвірську школу обсаджено Поляками. Своє рішенне оперла кураторія на „ухвалі" іменованої старостом прибічної ради, яку підписало трох людий: комісар Юзеф Концевіч, заступник Міхал Пузьо і Ян Мудрик. Все те ділялося в своїм часі у великій тайні перед загалом населення. Тої тайни додержував збратаний з тим трійцею і громадський писар Міхал Харко, який перед людьми вдає порядного чоловіка зі страху перед народним гнівом. Він зазнавав досі навіть великих почестий у церкві, але вже час, щоби з паном писарем покінчити і між порядних людий не пустити.

Добротвір, се місцевість наскрізь українська. Є тут 2,450 Українців, 495 латинників і 489 Жидів і тепер тих 2,450 Українців остануть без української школи. Дня 16. серпня с. р. була делегація громадян Добротвора в кураторії у Львові з відповідним меморіялом з більше як 300 підписами, із жаданнем привернення назад української школи в Добротворі. Урядник, що заступав куратора, приняв делегацію з криком, а коли делегація не уступила перед гоминким урядником і покликалась навіть на новоухвалені язикові закони для „кресів" та і вказала, що не для 300, а вже для 40 дітий новий шкільний закон передбачує українську школу, тоді сей урядовець вже випав цілковито з тону. Він не говорив, а кричав що сили, що їх (делегацію) закони ті нехай нічого не обходять, і що закони ті є не для них, а зовсім до чого іншого (?)... Урядовцем тим є Зигмунт Козловський.

КОЛИ ПРИБУДЕ „ЦЕПЕЛІН" ДО АМЕРИКИ?

Німеччина збудувала для Америки на рахунок репарацій у Фрідріхсгафені величезний воздушний корабель „Цепелин". Він мав вже давно відлетіти до Америки через Париж. Тимчасом „Цепелін" усе ще є в доках, бо показалося, що конструкція ще не зовсім добра, і на нові мотори годі здатися. Німці бояться катастрофи такої, яка стрінула на морі французький воздушний корабель „Діксмід".

ЗАЛЮБЛЕНИЙ ХЛОПЕЦЬ УБИВ ПРОТИВНИКА.

В Епінали (у Франції) відігралася кровава драма. Після танців 16-літний ученик Рос докоряв свому товаришеві Беделеві, зате що кілька разів танцював із дівчиною, до якої залицявся Рос. Прийшло до гострої суперечки, в якій Рос витягнув із кишені ніж і пробив ним хролоднокровно Бедєля в живіт. Рана була дуже тяжка і Бедель помер. Убийник Рос на переслуханню зізнав, що мусів так зробити і годі його карати за це.

ХОЧУТЬ ВЕРТАТИ ДО ЖИДІВСТВА.

Жидівська громада в Лісабоні (Португалія) віднеслася до надрабіната в Палестині о пораду. В Еспанії й Португалії з кінцем 14-го століття підчас кровавих переслідувань сотки тисяч жидів-Маранів на позір приймали християнську віру. Тепер потомки цих Маранів, у скількости кілька тисяч постановили вернути до жидівства. Лісабонська жидівська громада просить надрабінат о пораду в цій справі.

АРКАДІЙ АВЕРЧЕНКО БЕЗ ОКА.

Звісний російський гуморист, Аркадій Аверченко був оперований на очній праській клініці. Мусіли йому витягнути одно око. Аверченкови не зашкодить це надто, бо на заперованe око і так уже передше не бачив, а мучило його болями і слезінням.

ПАПІР ІЗ РОСТИНИ.

На піострові Іокатані і в державі Кампеш росте в великій скількости ростина, що називається Saes Rin. Вона росте від червня до грудня. В промислі старалися робити з неї шнури і при цьому переконалися, що знамените надається для виробу паперу. Маса, яку одержали з цієї ростини, виявилась добрим папером. Тепер розглядають прикмети паперу і старати муться найти найліпший спосіб для виробу такого паперу.

ТЕАТР ПІД ПІВНІЧНИМ БІГУНОМ.

„Рабочая Газета" пише, що в одній місцевости на Долішній Печорі (в Архангельскей губернії) за полярним кругом відбулося перше театральне представлення вцих краях. Мандрівний театр відіграв для Якутів Аверченкову пєсу „Старці".

МІТИНҐИ ВІДДІЛІВ У.Н.СОЮЗА

КАРТЕРЕТ, Н. ДЖ. Тов. Запорожська Січ, від. 342, повідомляє, що надзвичайний мітинґ відбудесь о 7-ій годині вечером в понеділок, дня 22. вересня в гали церковній під ч. 645 Roosevelt Ave. Довгуючі члени повинні вирівнати свої належитости. Невявившийся член заплатить кару після статута. — Ф. Волянський, предс.; І. Маркович, секр.

ПОРТ ДЖЕРВИС, Бр. св. Арх. Михаїла повідомляє, що звичайний мітинґ має відбутись дня 21. с. м. в неділю по полудни о 6-тій годині у Якима Танчина на Бравн Стріті. Братство повідомляє кождого члена, щоби на мітинґу явився на той день о 6-ій годині точно. Жадної вимівки не може бути. Кождий має прибути. Мається кілька річий полагодити. Член, що не прийде на те зібрання, підпадає під кару 1 доляра, а урядники по 2 доляри. — Дан. Покітинський, предс.; Гр. Лисяк, секр. Ів. Кузів, кас.

ОРҐАНІЗАЦІЯ КУЛЬТУРНИХ СИЛ ДЛЯ ПОБОРЮВАННЯ НЕГРАМОТНОСТИ.

В. Будзиновський.

НА ТРОПІ ПРОПАВШОГО

ІСТОРИЧНЕ ОПОВІДАННЄ.

Свобідно за Майом.

(5)

Я не хотів переладовувати ваших порожних жолудків, щоби не пошкодило, — сказав Сивенький. — Колиж вам тепер бурчить в череві, то їжте... Але також не богато... Що години по троха... Куди ви тепер обернетеся, як прийдете до сил? Не маєте ні коний, ні збруї.

Вернемо до Асахаду, — відповів Шамай. — Коли в Анґорі Місах мурза, то нас там вже не треба. Коні роздобуемо на пасовиску Курдів. Може й яку збрую найдемо. Будемо вертати горами. І вам радимо оминути се гніздо розбійничих Курдів. Ідьте в купі з нами. Проведемо вас, бо знаємо сі сторони.

Ми не минаємо ніякої оселі на нашім шляху, — обізвався отець Климентій, — бо ми троха путники, троха звідуни. Шукаємо одного запропащеного товариша. Гадаю, що як з нами Кара Юзуф, не звичайний собі чоловік, але знатний старшина турецького війська, баша з одним хвостом, то нам в царстві падишаха не грозить ніяка небезпека. Курди чейже знають, що султан строго покарав би своїх підданих, коли з їх вини з голови його баші впав хочби один волосок.

В нашім [illegible] Кара Юзуфа не поможе вам, — Шамай відповів. — Наші вал[и] тайний спільник сего розбійничого кубла, бо Курди віддають йому третину всеї добичі. Як вас вбють, то не буде кому закинути про се султана. Як спасеся котрий, то валі подбає щоби його жалоба не долетіла до Стамбула...

Що хочеш? — Шамай звернувся до свого товариша Ашіка, котрий сидів оплич него і разураз непомітно штовхав ліктем в бік.

Ашік відповів йому очима. Показав ними на отця Климентія. Шамай став старому пильнійше призиратись. По хвили встав і відійшов на бік. За ним пішов Ашік.

Ти може думаєш, що той старий подібний до того шпіона? — Шамай спитав шепотом Ашіка.

Того й я розбивав ліктем твої ребра, — Ашік відповів. Я вже довго призирався йому. Ті чорні палкі очи, той ніс, ті уста. Лише сей має білу чуприну і білу бороду, наколи тамтой чорний... бо молодий. Коли старий заговорив, я вже не сумнівався, що то батько шпіона. Голос старого такий, що як він говорить, то я прижмуривши очи, неначе чую, що шпіон говорить.

Я не зараз помітив се. Але коли ти показав на него своїм поглядом, мені доразу станув перед очима вязень нашого вального. Твій, тепер і мій здогад сходиться з тим, що старий сказав, коли я їм радив оминути аул Курдів. Він сказав, що вони троха звідуни і шукають запропащеного. Може то батько шукає сина?

Гм... На таке виходить. Воно лиш з тим не сходиться, що той старий Турок а шпіон християнин. Мабуть Москаль, бо московський шпіон.

Звідки знаєш, що старий... Турок, та що молодий справді шпіон?

Може би про се побалакати з Кара Юзуфом? Вертай до товариства і справ пашу до мене. Але так, щоби прочі з товариства не помітили сего.

Ашік відійшов і по хвили до Шамая приступив Сивенький. Шамай відступив з ним далі в кущі і сів на землю.

Сідай, ефенді! — сказав, — бо се, що маю сказати, буде мабуть дуже важне для цілого вашого товариства.

Сивенький сів, цікавий, що почує.

Ваше товариство спасло мене, спасло обох моїх товаришів, — Шамай промовив. — Чи віриш, що ніхто з вас не повинен боятися, що котрий з нас зробить щось на вашу шкоду?... Що зрадить вас, хочби він... хоч би ви тяжко провинилися проти самого падишаха?

Се питанне Сивенького здивувало і затривожило.

Чи він знає, що я приїхав сюди викрасти падишахови пригорщу Запорожців? — Сивенький подумав.

То була би чорна невдячність, — відповів. — Але, що значить твоє питанне? Ніхто з нас проти падишаха нічим не провинився.

Чи хто з товариства согрішив, не скажу. Але мабуть провинився... син одного з твоїх товаришів...

Син? Чий син? В нашім товаристві нема ніякого сина.

Син того старого...

Сивенький цілий здрігнувся і впялив в Татарина допитливі очи.

То не Турок, той старий...... Чому так думаєш?

Як його син не вихрест, то й його батько християнин.

Що ти верзеш про якогось його сина?

Бачу, що не маєш до мене довіря. Боїшся зради.

Зради не боюся. Тільки про децо й знай певнійшим приятелям не говорю поти, поки не бачу користи для самого діла. Тепер вже можу з тобою балакати, бо бачу, що се не буде без користи для діла. Ти щось знаєш. Бодай тільки, щоби нас навести на тропу. Щоби показати, що вірю тобі і зради не боюся, розкажу, хто ми і яка ціль нашої мандрівки. Я справді турецький баша, але не Турок. Я православний. І той старий не Турок. Він православний піп. Йому пропав син в дорозі з Кавказу до Анґори. Мабуть між Кавказом і Ерзерумом. Ми слідкуємося попасти на його слід... Ти мабуть знаєш щось про него... Але, що тебе навело на думку, що він син мого старого товариша? — Я бачив молодого. Як би йому побілив чуприну й бороду і як би додав на чолі пару морщин, то хто б ні пізнав би, котрий з них батько, а котрий син. І голос в обох одинаковий.

Де ти бачив сина?

В нашім аулі, як його вели посіпаки вального. Куди, не знаю, але як верну домів, провідаю.

Ти казав, що він шпіон, ще й московський. На якій основі?

Посіпаки, що вели його, почували разом з ним в нашім аулі. Вони сказали нашому беви, що ведуть шпіона спійманого десь біля Ерзеруму, чи в самім Ерзерумі. Був одягнений з турецька і їхав як турецький купець. В гостинниці до котрої заїхав спився. Се зрадило його. Може він не шпіон. Може яка инша причина спонукала його в дорозі крізь турецький край затаїти свій рід і свою віру...

Таки так було... Отже ти надієшся у себе дома провідати куди його повели?

Надіюся. Може бей знає. Як ні, то маючи початок тропи, знайдемо її кінець. Вже не потребуєте питати за поповичем. Отже й не потребуєте поступати до аула Курдів. Можете їхати з нами горами.

Тепер з иншої причини треба нам таки лишитися на нашім дотеперішнім шляху. Нам треба попри аул Курдів на те, щоби вони, заняті нами, не думали про вас... Вертаймо до товариства. Але старому ані слова про те все, щоби, як не знайдемо сина, заощадити батькови гіркого розчаровання по хвилевій радости. Йому треба буде поволи робити надію. Але аж тоді, коли вже попадемо на виразнійшу тропу.

Чи Курди не навідувалися до вас тоді, коли ви були закопані в землі? — Сивенький спитав, коли вернув до товариства.

Третого дня був один, — відповів Ашік. — Допевнився, що ми не щезли, кождого з нас копнув ногою і відійшов. Нині вже минає третій день. Хто зна, чи знов який не прийде, подивитися, чи ми ще живі.

Нині ви ще не можете пускатися в дорогу. Мусите відпочати бодай одну добу, щоби вернула ваша сила. Тут небезпечно. Як би прийшла більша сила Курдів, то не оборонимо себе й вас. А хочби боронили, то не маючи коний, не втечете, заки жмінці відігнаних Курдів прийде на поміч цілий аул.

Перенесимося на инше місце. — Відповів Шамай. — Таке, якого вони не знайдуть, хоч се в сісідстві їх аула. Я сі сторони знаю ліпше ніж Курди, бо вони ще лиш горі прийшли сюди. Раньше були тут наші пасовиска.

Шамай повів ціле товариство каменистим потоком, так що не полишилася ніяка тропа. Горі потоком йшли добру годину і поточиною таксамо каменистою, зайшли в яр.

Тут цілком безпечно, — Шамай промовив, показуючи широку розколину в стрімкій скалі. — До яру зайдеш тільки сею поточиною, котрою ми прийшли сюди. В розколині як в хаті, бо пару кроків далі скала, що впала поперек розколини, творить стелю. Входу може оборонити один чоловік, станувши з боку і проколюючи списом чи ножем кождого, хто схотів би всунутися до середини. Як би в ярі засіла облога, то забарикадуємо вхід з яру до розколини і вийдемо непомічені на верх яру. Щоби обійшовши яр зайти на те місце обложники мусіли би обійти ціле пасмо гір, бо аж від того боку є другий приступ до сеї розколини, але згори.

Яким способом вилізеш на верх яру, коли скала стрімка? — спитав Сивенький.

В глубині розколина вузка неначе комин. Як запрешся спиною об задну стіну, колінами об передну, вилізеш на вершок скали. На горі ліс.

Разом зі скалою, що в горі лягла поперек розколини, розколина творила простору печеру, в якій помістилося ціле товариство разом з кіньми. Лишивши одного товариша за сторожі перед входом, всі лягли спати. Товариші Сивенького повставали вже до схід сонця, котрого впрочім в глибокім ярі не було видко. Всі три Татари ще спали твердим сном. Сивенький не казав будити їх, бо покріпний сон був їм потрібний.

У нас харчів омаль, — Сивенький промовив до Ліндсая. — Товариство побільшилося о трех голодників. На нині може вистане.

Ви гадаєте довше сидіти тут? — Ліндсай спитав. — Я гадав, що поїдемо зараз. Таких обезсилених не можемо пустити самих. Їм треба би відпочати бодай ще до вечера. Супроти того, що нам ненаручно їхати в ночи, мусимо ночувати ще одну ніч. В сім ярі не вполюєш нічого, а виходити з него небезпечно, бо можуть побачити нас Курди, ще зали щезнуть наші Татари.

Ті Татари говорили, що в горі розколина вузка і нею можна вилізти на верх скали. Коли ми йшли яром, я на його краю я бачив дерева і якесь звисаючи зіле. Отже там на горі ліс. Де ліс, там буде й звірина... Полізу.

І я стрібую.

Оба перевісили рушниці через груди, пішли в глубину печери і стали лізти в гору, як дізеся комином. Коли вилізли на світло, ішли далі в гору скачучи зі скали на скалу. Так вийшли в ліс, що покривав довгий хребет гори. Зайшли аж на кінець хребта, відділеного від сусідного досить глубоким сідлом. В сторону долини, в котрій товариство знайшло закопаних Татар і в котрій пару годин дороги далі був аул розбійничих Курдів. Обі гори мали стрімкі стіни, без ніякої змоги зійти в низ, або вийти на гору. Лагідний спад був тільки по противній стороні. Сивенький і Ліндсай звернулися туди і вполювали оленя. Взяли посідки і вернулися до своєї катакомби. Як вилізли з неї, так і зійшли „комином". Татари вже не спали.

Ви куди? — Сивенький спитав, бачучи, що вони задять сідлити.

По коні, — відповів Шамай. Ми вже подумали і нам крайна пора в дорогу. Пішки чейже не підемо. Я знаю, де Курди пасуть коні. Справимося так, що ті розбійники і знати не будуть, як їм пропали три найліпші.

Чи з сеї гори, в котрої нутрі сидимо, мож дібратися до вашого аула?

Се найкоротша і найбезпечнійша дорога. Не треба окружати довгого пасма гір і по дорозі нема ворожих аулів.

То вертайте домів пішки.

Я так думав, щоби ви вертали пішки. Сам кажеш, що дорога недалека і безпечна.

Я-я-як? — Шамай спитав здивуваний і неначе обиджений. — Вертати пішки, коли можемо мати коні?... Коні нашого ворога, ще й такого, що від нас відоймив наші? Що сказав би цілий наш аул, колиби провідав, що ми пройшли попри чужий табун і не привели до дому пару коний?!

То бодай заждіть, аж ми пустимося в дальшу дорогу. Ми влекшимо вам роботу. Підемо так, щоби попри аул Курдів їхати смерком і запросимося до них на нічліг. Коли Курди будуть заняті такими гістьми як ми, то не дуже будуть пильнувати своїх коний. А може буде так, що не лишимося в аулі ночувати, але поїдемо далі. Тоді Курди безпечно будуть слідкувати за нами. Коли будемо окружляти пасмо гір від півночи, ви, непомічені Курдами зробите се на полудневім кінци гірських хребтів.

І ся гадка не зла, — Шамай сказав, погадавши. Отже ви рушите в дорогу в само полудне. Ми пересидимо тут днину до вечера. В ночи виберемо собі три пари коний, або й більше і також рушимо в дорогу.

(Дальше буде).

ПОМОЖІМ ПРИДНІПРЯНСЬКИМ СКИТАЛЬЦЯМ.

До редакції „Свобода" надіслано слідуюче письмо з просьбою о поміщення.

До Українського Суспільства.

Гостра економічна кріза, незясованість правного становища, звільнення з інтернації без якого будь забезпечення та инші болячки інтернованих примусили більшість активних і самодіяльних українських громадських орґанізацій на інтернації в Польщі створити Союз, що приняв назву: „Обєднання Українських Еміґрантських Орґанізацій в Калішу та його околицях".

До Союзу вступили всі ті орґанізації, які на протязі інтернування виявили свою життєздатність і продуктивність у громадській, культурній, економічній та філянтропійній ґалузях, і дня 28. березня ц. р. підписали певну писану умову.

Орґанізації, що створили Союз, обєднують біля себе 60 до 70 % усього інтернованого загалу.

Зверхньою владою в Союзі є Рада Обєднання, що складається з представників обєднаних орґанізацій. Рада виділила з поміж себе Президію.

Приступаючи до праці, Обєднання має на меті опіку над інтернованими і звільненими з інтернату в Калішу та його околицях: інвалідами, хорими, жінками, шкільною молоддю та дітьми, а також здобуття для цього і доцільне росподілення як серед них так і найбільш нужденної частини українського еміґраційного суспільства, всіх матеріяльних засобів, які впливати-муть до Обєднання.

Про всі прибутки і видатки до найменьших сум включно, щомісячно друкувати-муться в українській пресі та бюлетенях Обєднання справоздання, які кожна особа чи установа, що заофірує своє співділання і підтримку для нової орґанізації, буде одержувати своєчасно.

Поруч з цим Обєднання українських еміґрантських орґанізацій в Калішу та його околицях стверджує, що співпраці чи то будь якого порозуміння з теперішнім керовництвом Відділу У. Ц. К. в Калішу воно не мало і не має.

Українські Еміґрантські Орґанізації, які побажали-б прилучитися до Обєднання, воліти-муть зголоситися до Президії його на адресу; M. Sadowskyj, Kalisz, Gorna No. 15. m 5. Poland. На цю адресу можна посилати збірки і пожертви.

ПРЕЗИДІЯ РАДИ ОБЄДНАННЯ:

Михайло Садовський, голова Ради Обєднання. (М. голова Каліш Філії Т-ва доп. збіг. з Укр. та їх родинам).

В. Рогоза, скарбник. (Голова Центр. Правління Всеукраїнської Спілки Військових Інвалідів).

А. Коршнівський, секретар. (Голова Т-ва допомоги шкільній молоді на інтернації в Польщі).

ЧЛЕНИ РАДИ ОБЄДНАННЯ:

Свящ. Петро Білон. (Директор Благодійного Видавничого Т-ва „До Світла"). **Микола Стечишин.** (Делеґат від Кооперативного Т-ва сімейних в таб. Щепюрно). **С. Кальмуцький і П. Каленський.** (Голова Кооперат. бувшої Залізної дивізії і делеґат від тогож кооперат.). **Юрій Гузій.** (Голова Комітету Спілки лікарських помішників на еміґрації в Польщі). **М. Теліга і Ом. Рябокінь.** (Делеґат від громади Середнешкільників, обєднаних при ґімназії імени Т. Шевченка в Калішу). **Касяненко і Костенко.** (Делеґати від „Дому Праці Українського Інваліда" в м. Каліші). **Самойліс.** (Секретар Спілки військових інвалідів в таборах Каліш-Щепюрно). **А. Грабченко.** (Голова Комітету сімейних звільнених з інтерн.).

Від Редакції: Наша еміґрація повинна відгукнутися складками для бідних наших скитальців з Придніпрянщини. Покажім ділом, що ворожі кордони неґодні розєднати українського народу. Складки мож посилати прямо на адресу д. М. Садовського, яка зазначена вище, або на руки „Обєднання" в Америці із поданием, на що жертва призначена.

ЛИСТ З ЛЕМКІВЩИНИ.

Потреба Народних Домів в борбі з польонізацією.

(Цей лист прислала над д-ка Н. Г. з Йонкерс).

Перед кількома днями довідався я від сестри, що Ви в своїх листах, які присилаєте до своїх родичів, згадуєте все за мене. Дуже мене це врадувало, отже я рішився в оцих кількох словах зложити Вам сердечну подяку за память о мені, та за опікуваннєся долею своїх земляків. Нещасна їх доля. От і я тепер приїхав на вакації, та хотів в вільний час згуртувати молодіж, бо у нас страшний занепад культури, однак все боюсь, щоби це не донеслося до школи, бо таких річей студентови не можна робити. Не маємо отже навіть свободи діяльности під забором польським. **Школи всі спольщені, а у нас в ґімназії знесено навіть святкування українських свят. В Боську, на переважну скількість українських дітей нема ні одного учителя Українця, а є такий учитель, котрий навіть молитись по українськи не позволить, ані говорити, та страшно переслідує українських дітей.** Одинокою ще підпорою є у нас священик-катехита, котрий вчить дітей релігії ще від минулого року.

Поляки в Боську вибудували собі „Дом людови", дають в нім представлення, відчити та заложили бібліотеку, а у нас нема навіть що о тім думати, бо люде не вибудували би такого дому і за пять літ, бо їм байдуже про освіту, та жалують грошей. Деякий поступ на полі освіти удалось зробити. Давем два представлення: „Вифлеемський Вертеп", та „Ніч перед новим роком", а священник також два: „Гостина св. От. Николая" і „Пташка щастя". Біда однак з домом. Урядилисьмо представлення в домі п. Бобака — вікна позабивали дошками. Тепер однак сцена вже розібрана, отже представлень нема де давати. Думаємо оба з товаришем Д. К. написати о поміч до Америки, тимбільше, що він має там братів, але ця думка не дійшла до здійснення, бо Копистинський умер, а мені Американці не повірять — отже я не ма юнавіть смілости написати до когонебудь в Америці.

(Дещо приватного і підпис).

ЕВГЕН ЧИКАЛЕНКО.

СПОГАДИ, ЩОДЕННИК ТА ЛИСТУВАННЯ.

1)

XVIII (1905)

Селянські розрухи на Херсонщині і на Полтавщині. — Сваволя адміністрації і намір заслати мене. — Стешенко і Кулябко. — Загальний штрайк і і маніфест 17-го жовтня. — Орґанізація контр-революції. —

Наслідки революції 1905.

Хоч як я не захоплювався громадською справою, але мусів працювати і в селі коло господарства, бо це було одиноке джерело для істнування моєї родини і джерело звідки я черпав гроші для підтримання української справи.

Як тільки настала пора сіяти, то я виїздив на Херсонщину, потім на Полтавщину і так в розїздах проводив усе літо, а у вересні місяці під час молотьби просижував на току коло молотилки від світання до смеркання.

Свої відносини з селянами в Перешорах на Херсонщині я описав сночатку сих споминів, а тепер роскажу, що там діялося в бурхливому 1905 році.

Продавши Перешорянам рівночасно по недорогій ціні коло 500 десятин (1000 морґів) землі з допомогою Селянського Банку, я став для них не паном у якого вони працювали, як наймити на поденщині, а сусідою, правда, великоземельним, але в якого вони могли наймати землю, коли кому мало було своєї на умовах, про які я вже згадував.

А тому селянські розрухи, що обхопили вс юУкраїну 1905 року, не відбились ніяк, ні в Перешорах, а ні в Кононівці.

На Херсонщині взагалі ці розрухи не прибрали спочатку тих руїнницьких форм, які були тоді скрізь по селах на Україні.

Коли весною 1905 року підняли революцію матроси на Чорнім морі, що описав інжінер Ол. Коваленко в ЛНВістнику за 1906 р. і коли панцирник „Потьомкин" загрожував розгромити з гармат всю Одесу, як що вона не дасть йому вуґіля та харчових продуктів, то влада одеська ростерялася, зовсім загубила голову, а з нею і всю свою силу. З Одеси це передалося на провінцію, захоплюючи постепенно все ширші і ширші обсяги. У великому підгородньому селі Северинівці, де тодішній Ґуберніяльний Предводитель Дворянства (маршалок) Сухомлинов мав щось більше десятка тисяч десятин землі, селяне на сході постановили присилувати його віддати їм за третій сніп частину землі і всім сходом пішли до економії д(вора) і примусили Сухомлинова видати їм відповідну росписку. Досягнувши свого Северинівські селяне вибрали з кількох душ комітети, чи „комісії", як вони їх назвали, і послали по сусідніх селах добиватися від панів того самого; за комісіями тими потягнулися десятки підвод наповнені селянами, щоб надати авторитету і сили тим комісіям. Мені оповідали сусіда мій інжінер П. Кондрацький та родичка моя, вдова пані Л. Левицька, як роспоряжалися у них ті комісії. Кондрацький, крім сумежне зо мною, мав щось коло 5 тисяч десятин землі в с. Майорському за 20 верст п ор. Тілігулу нижче м. Ананіва, що взяв за жінкою і провадив на них величезне інтенсивне господарство з паровими плуґами і з сотнями захожих та місцевих робітників. За день, чи за два наперед він дістав від „комісії" розпорядження наготувати на такий то день хліба й сала щось на скілька десятків душ людей і сподіватися „комісії" до себе.

Знаючи вже від людей, що „комісії" ніякого ґвалту та погрому над панами та їхнім майном не чинять, він розпорядився наготувати замовлений харч і спокійно дожидав „комісії". Нарешті, у визначений день приїхала комісія, а з нею скілька десятків підвід з сотнею селян з сумежних сіл, але яких він особисто не знав. Приїзжі селяне, а позаду них місцеві, заповнили ввесь двір, комісія-ж, що складалася з кількох душ таких-же селян, розсілася на кріслах на терасі, а посеред двору, на високім даху, збудованім над льохом (пивницею), стояв, як казав Кондрацький, здоровенний „мужичищ" і вимахуючи шапкою на палиці, громовим глоосом вигукував:

— Люде добрі, не руште нічого, не зачіпайте нічого, а ні галузочки, а ні соломинки і не займайте нікого!"

Комісія твердо наказала Кондрацькому зараз видати росписку в тім, що він роздасть Майорським селянам скільки їм потрібно землі за третій сніп. Кондрацький почав доводити, що він дає заробіток сотням захожих заробітчан і коли роздасть свою землю селянам, то захожі робітники зостануться без заробітку.

На се голова комісії відповів:

— Ви за них не клопочіться, а зараз зведіть конторі заплатити їм зароблене, вони розбредуться по домах і там зроблять те саме, що ми тут робимо, тоді їм не треба буде ходити на заробітки.

— Але-ж хліб поспіває, з ким же я його зберу? — сказав Кондрацький.

— Роздайте тутешнім селянам за сніп, то вони врав його зберуть! — відповів голова; а ви давайте росписку, бо ми без того не вийдемо від вас, а у нас ще багато роботи".

Мусів Кондрацький написати росписку та звеліти заплатити заробітникам зароблене. А коли вони вирушили на ст. Любашовку, то комісія поїхала до тещі Кондрацького, моєї родички Л. Левицької, в с. Волохонське.

Там комісія зробила те саме, але характерне, що деякі члени комісії і всі бувші у Кондрацького селяне, вернулися додому, а комісія поповнилася другими селянами з ближчих сіл, але невідомих особисто, ні Кондрацькому, ні п. Левицькій, так само і натовп, як росказував Кондрацький, був не з тих селян, що були у нього, а з инших сел. Таким чином і склад комісії і свідки раз-у-раз мінялися і невідомі були тим панам, у яких вони розпоряжалися. Шкоди ніякої, ні в Кондрацького, ні в Левицької не зробили, опріч того, що натовп потолочив всі клумби з квітками, що були перед терасою.

У Левицької, на запит голови комісії у місцевих селян — чи нема яких претензій до пані, виступила баба з задніх рядів і росказала, що по розпорядженню пані, убито її свиню, яка коштувала примірно стільки-то карбованців. Левицька відповіла, що вона вперше про це чує. Тоді виступив її оконом і росповів, що то була не свиня, а підсвинок, і вбили його в панськім садку скарбові парубки і ззіли в борщі, а пані про те нічого не знала. Місцеві селяне підтвердили слова оконома.

Тоді голова комісії, поґабузувавши бабу за брехню, звернувся до п. Левицької з словами:

— А все таки заплатіть бідній бабі за оте порося, ви від того не збіднієте. Та давайте росписку, що віддаєте селянам землю за третій сніп.

Тим у Кондрацького і Левицької й скінчилося.

Всім околишнім селянам, а значить і комісії, відомо було, що я здаю землю селянам за третійЛ сніп, то до мене комісія не заїздила, а присланий від неї верховець, взяв у Перешорського сільського старости посвідчення, на яких умовах я здаю селянам землю.

Так, протягом короткого часу, на всьому просторі від Одеси до Ананіва ті комісії зробили розпорядок, а під самим Ананівом одна комісія напоралася на ескадрон драгунів. Діло в тім, що Одеська влада вимагала зо всіх місць, де стояло військо, помочи проти панцерника „Потьомкина" та місцевого пролетаріяту, який почав ворушитись, а портові босяки (люмпен-пролетаріят) учинили навіть ґрандіозний розгром товарових складів в порті (ґавані). Коли кавалерія, йдучи до Одеси, проїздила через ст. Любашовку, то ананівський исправник (начальник повіту) та місцевий Земський Начальник (адміністративний урядовець, що правив і судові функції) вигрузили ескадрон драгунів і повели його проти комісій. З властей ніхто не кричав, як той „мужичище", — „не займайте нікого", а били нагаями винуватих і невинних, позасаджували в тюрму сотні людей, повідбірали де змогли панські вимушені росписки і повертали їх панам; тільки Сухомлинов не дозволив бити своїх селян і не схотів своєї росписки взяти назад і після тої революції додержав слова і віддав землю селянам за третій сніп. А Кондрацький завернув з ст. Любашовка своїх заробітчан, не дав місцевим селянам збирати свого хліба за сніп і не дав їм землі, як зобовязався роспискою. Може через те за Революції 1917 року, як я чув, селяне спалили його палац та всі забудовання, а сам він з родиною, ледви втік автом до Одеси. Родичка моя, стара Левицька, не дожила до такого страхіття, бо вмерла ще 1906 року. Перед смертю вона мені росказувала, вже бувши зовсім хворою:

— Віриш, що коли я вся мокра від страху, впала на крісло, то голова комісії, сказавши підвести мене, завважив, що люде весь вік стояли передо мною, то й я можу трохи постояти перед комісією; я тоді мало не вмерла і з того часу не можу одужати, певне смерть моя прийшла за мною."

Щаслива вона, що їй не довелося дожити до большевицьких часів!

На Полтавщині, в Кононівці, у нас теж було зовсім спокійно, хоч літом того 1905 року кругом поміщицькі панські садиби горіли і що ночі видно було освічене вогнем небо, то з одного, то з другого боку.

(Дальше буде).

ВІД РЕДАКЦІЇ.

У „Спогадах, щоденнику та листуванню" Евгена Чикаленка, як їми містили, починаючи з лютого с. р., пропущено через затрату на почті з Европи, уступи XVIII і XIX (1905 р.).

Тепер д. Чикаленко прислав нам ті уступи вдруге і ми отсе їх подаємо для доповнення цілости.